

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ СУДОМ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

КАЙДАШЕВ Роман Петрович - кандидат юридичних наук, докторант Міжрегіональної академії управління персоналом

УДК 342.95

В данной статье рассмотрены особенности процессуального пересмотра судебных решений судом апелляционной инстанции в административном судопроизводстве Украины. Определены проблемные вопросы рассмотрения апелляционных жалоб административным судом апелляционной инстанции. Сделан вывод, что пересмотр судебных решений апелляционным судом является универсальным способом устранения судебных ошибок, поскольку таким образом могут быть исправлены любые ошибки суда первой инстанции.

Ключові слова: *перегляд судових рішень, адміністративне судочинство, апеляційна інстанція.*

Постановка проблеми

Ефективність апеляційного провадження залежить від належної процедури розгляду. Однак досить часто зустрічаються випадки помилок у застосуванні норм матеріального та процесуального права, неправильного та неоднакового застосування законодавства, неврахування судової практики Верховного Суду України при вирішенні більшості категорій справ, порушення визначеної законом процедури розгляду справ, порядку складання та оформлення процесуальних документів, що потребує вдосконалення адміністративного процесуального законодавства у частині процесуального механізму усунення помилкових судових рішень адміністративних судів першої інстанції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблемам становлення та розвитку адміністративного судочинства, адміністративної юстиції в Україні, було присвячено праці багатьох вчених-адміністративістів, зокрема В.Б. Авер'янова, Т.О. Коломоєць, О.М. Бандурки, В.М. Бевзенка, І.П. Голосніченка, О.В. Кузьменко, Р.С. Мельника, О.І. Миколенка, А.С. Васильєва, О.М. Пасенюка, В.С. Стефанюка, С.В. Ківалова, С.Г. Стеценка, Р.О. Куйбіди та ін. Однак питання дослідження процесуального порядку перегляду судових рішень судом апеляційної інстанції в адміністративному судочинстві України в цих працях висвітлюється фрагментарно.

Формування цілей статті (постановка завдання)

Метою написання статті є з'ясування змісту процесуального порядку перегляду судових рішень судом апеляційної інстанції в адміністративному судочинстві України.

Виклад основного матеріалу

Справа розглядається апеляційним судом за правилами, встановленими для розгляду справи судом першої інстанції, з винятками і доповненнями. Ці винятки і доповнення передбачені у Розділі 4 Главі 1 «Апеляційне провадження» КАСУ. Розгляд справи є основним елементом апеляційного провадження та здійснюється у формі перевірки законності й обґрунтованості судового рішення фактично через повторний розгляд справи. Розгляд

справи в суді апеляційної інстанції здійснюється у відповідній процесуальній формі в судовому засіданні, яке складається з чотирьох частин: підготовка, з'ясування обставин і перевірка їх доказами, судових дебатів, ухвалення та оголошення рішення чи ухвали.

Отже, розгляд справи в адміністративному суді апеляційної інстанції згідно зі ст. 196 КАСУ відбувається за правилами розгляду справи судом першої інстанції. Однак, слід також враховувати, що розгляд адміністративної справи в апеляційному суді має також підпорядковуватися правилам розгляду, встановленим у Розділі 4 Главі 1 «Апеляційне провадження» КАСУ. Мова йде про особливості оцінки доказів і їх дослідження, меж перегляду апеляційної скарги тощо.

Так, однією з особливостей розгляду адміністративних справ судом апеляційної інстанції є вузька направленість судового процесу, адже згідно зі ст. 195 КАСУ Суд апеляційної інстанції переглядає судові рішення суду першої інстанції в межах апеляційної скарги. Суд апеляційної інстанції не може розглядати позовні вимоги, що не були заявлені в суді першої інстанції.

Отже, апеляційне провадження, як функціональна стадія адміністративного судового процесу включає в себе такі складові, а саме: порушення апеляційного провадження; підготовка справи до судового розгляду; судовий розгляд справи та винесення рішення. Стадійність апеляційного провадження визначена законодавчо, а саме положеннями КАСУ, і відповідний порядок переходу від однієї стадії до іншої не може бути порушений. Так, аналіз КАСУ дозволяє виокремити такі стадії апеляційного провадження:

- 1) відкриття апеляційного провадження (ст.ст.188-189 КАСУ);
- 2) підготовка справи до судового розгляду (ст. 190-194 КАСУ);
- 3) судовий розгляд апеляційної скарги по суті (ст.ст.195-197 КАСУ);
- 4) винесення рішення по справі (ст.ст. 198-209 КАСУ).

На нашу думку, цими стадіями охоплено всі процесуальні дії, пов'язані з переглядом судового рішення адміністративним судом апеляційної інстанції.

Хотілося б зупинитися на проблемних питаннях розгляду апеляційних скарг адміністративним судом апеляційної інстанції.

Так, відкриття провадження становить систему процесуальних дій, які стосуються подання позовної заяви, розгляду її суддею та прийняття ухвали щодо прийняття до розгляду. Завдяки здійсненню процесуальних дій на цьому етапі реалізується право на звернення до адміністративного суду за захистом громадянином, юридичною особою своїх прав, законних інтересів, порушених у публічно-правових відносинах.

Стадія відкриття апеляційного провадження пов'язана з безпосереднім прийняттям апеляційної скарги до провадження суддею-доповідачем, який, отримавши апеляційну скаргу, протягом трьох днів перевіряє її відповідність вимогам статті 187 КАСУ [1] і за відсутності перешкод постановляє ухвалу про відкриття апеляційного провадження.

Процесуальне завдання, що вирішується суддею-доповідачем на стадії відкриття апеляційного провадження, - це перевірка підстав для прийняття апеляційної скарги. Суддя-доповідач з'ясовує, чи дотримано порядок подання апеляційної скарги: форми та змісту скарги; підсудність справи апеляційному адміністративному суду та конкретно цьому апеляційному суду; подання скарги належною особою; наявність усіх документів, заявлених у переліку документів, що додаються до апеляційної скарги; відповідність кількості наданих копій заяви та копій усіх документів, що додаються до апеляційної скарги, відповідно до кількості відповідачів і третіх осіб; відомості про забезпечення доказів або позову, сплату судового збору тощо[1].

Наступна частина апеляційного провадження складається з підготовки справи до судового розгляду. Підготовка справи до судового розгляду є самостійною стадією апеляційного провадження, яка від інших стадій апеляційного провадження розмежовується підсумковими процесуальними рішеннями, які характеризуються безпосередніми завданнями, обумовленими даною стадією, колом учасників процесу, порядком виконання процесуальних дій та специфікою процесуальних відносин. Підготовка справи до судового розгляду є однією із стадій апеляційно-

го провадження, у ході якої суд апеляційної інстанції зобов'язаний протягом десяти днів (ст.190 КАСУ) прийняти відповідне рішення щодо подальшого спрямування апеляційного провадження.

Підготовка справи до судового розгляду логічно пов'язана зі стадією відкриття апеляційного провадження, так як підготовка справи до судового розгляду здійснюється лише в тому разі, якщо суд апеляційної інстанції прийняв рішення про відкриття апеляційного провадження.

На цій стадії апеляційного провадження суддя-доповідач 1) з'ясовує склад учасників адміністративного процесу; 2) надсилає копії ухвали про відкриття апеляційного провадження особам, які беруть участь у справі, разом з копією апеляційної скарги, інформацією про їхні права та обов'язки і встановлює строк, протягом якого можуть бути подані заперечення на апеляційну скаргу; 3) з'ясовує обставини, на які посилаються особи, що беруть участь у справі, як на підставу своїх вимог і заперечень; 4) з'ясовує, які обставини визнаються та які заперечуються особами, що беруть участь у справі; 5) пропонує особам, що беруть участь у справі, подати нові докази, на які вони посилаються, або вистребує їх за клопотанням особи, що подала апеляційну скаргу, або з власної ініціативи; 6) вирішує інші письмово заявлені клопотання осіб, які беруть участь у справі; 7) вирішує питання про можливість письмового провадження за наявними у справі матеріалами у суді апеляційної інстанції; 8) вирішує інші питання, необхідні для апеляційного розгляду справи.

Як ми бачимо, перелік питань, які слід вирішити під час збору доказів, величезний. У зв'язку з цим постає питання: чи можна їх усі охопити під час судового розгляду справи, особливо якщо він здійснюється в порядку письмового провадження? Звичайно, що ні. Суду це і не потрібно робити, оскільки для цього передбачена така стадія адміністративного процесу, як підготовче провадження. Їдине, що слід зробити в її рамках, – це своєчасно та в повному обсязі зібрати весь можливий доказовий матеріал [2, с.96].

Підготовка справи до судового розгляду має відповідне коло суб'єктів, а саме на цій

стадії суддя-доповідач здійснює всі процесуальні дії одноособово.

Крім того, підготовка справи до судового розгляду завершується прийняттям відповідного процесуального документу. Згідно з ч.2 ст. 190 КАСУ усі судові рішення, ухвалені суддею-доповідачем під час підготовки справи до апеляційного розгляду, викладаються у формі ухвали. Копії ухвал надсилаються особам, які беруть участь у справі. До кола ухвал, які може прийняти суддя-доповідач на стадії підготовки справи до судового розгляду відносяться: про залишення апеляційної скарги без розгляду; про зупинення апеляційного провадження; про закриття апеляційного провадження у справі; про призначення справи до судового розгляду.

Апеляційний розгляд справи здійснюється судом за правилами, установленими для розгляду справи судом першої інстанції, з деякими винятками та доповненнями, а саме: розгляд здійснюється колегією у складі трьох суддів; про зміст судового рішення, яке оскаржено, доводи апеляційної скарги та заперечень, у межах в яких повинна здійснюватись перевірка рішення, доповідає суддя-доповідач; першою пояснення дає особа, яка подала апеляційну скаргу. Якщо апеляційні скарги подали обидві сторони, першим дає пояснення позивач; суд може обмежити тривалість виступів у дебатах. При цьому кожній особі, яка бере участь у розгляді справи в апеляційному суді, надається однаковий період часу для виступу; підстави для відкладення розгляду справи (оголошення перерви) визначаються на розсуд апеляційного суду [3].

Відповідно до ст. 196 КАСУ апеляційний розгляд здійснюється колегією суддів у складі трьох суддів за правилами розгляду справи судом першої інстанції з урахуванням особливостей, встановлених Главою 1 Розділом 4.

Розгляд справи адміністративним судом апеляційної інстанції здійснюється у відповідній процесуальній формі, яка містить такі частини: відкриття судового засідання; з'ясування обставин адміністративної справи та перевірка їх доказами; судові дебати; прийняття рішення по справі та його оголошення.

Хотілося б звернути увагу на деяких особливостях цієї стадії апеляційного провадження.

Аналіз положень статті 195 КАСУ дозволяє зробити висновок, що в апеляційній інстанції існують особливості дослідження та оцінки доказів, на відміну від аналогічної діяльності з оцінки доказів та їх дослідження адміністративним судом першої інстанції. Це обумовлено сутністю та завданнями апеляційного провадження в адміністративному судочинстві України.

З аналізу ст. 195 КАСУ також випливають й особливості діяльності адміністративного суду апеляційної інстанції щодо оцінки доказів адміністративної справи, які можна поділити на такі складові: 1) докази, які наявні у справі і які досліджувалися адміністративним судом першої інстанції; 2) нові докази, які подані до суду апеляційної інстанції [4].

Якщо суд апеляційної інстанції досліджує нові докази, визнає, що вони не могли бути надані суду першої інстанції або відмова в їх прийнятті визнана необґрунтованою, висновок про визнання чи невизнання цих обставин такими, що мають значення для розгляду справи, має бути викладений в ухвалі (постанові) суду.

Не можна не звернути увагу на особливостях процесуальних строків розгляду апеляційної скарги. Згідно з положеннями ст. 195-1 КАСУ «Строк розгляду апеляційної скарги» апеляційна скарга на рішення суду першої інстанції має бути розглянута протягом одного місяця з дня постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження, а апеляційна скарга на ухвалу суду першої інстанції - протягом п'ятнадцяти днів з дня постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження. У виняткових випадках апеляційний суд за клопотанням сторони та з урахуванням особливостей розгляду справи може продовжити строк розгляду справи, але не більш як на п'ятнадцять днів, про що постановляє ухвалу [4].

Таким чином, перевірку доводів апеляційної скарги щодо незаконності, необґрунтованості судового рішення суд апеляційної інстанції здійснює не протягом усього розгляду справи в апеляційному порядку, а лише під час розгляду апеляційної скарги. В усіх інших частинах судового засідання проводиться або підготовка до розгляду апеляційної скарги, створюються необхідні

передумови, або обговорення, аналіз і оцінка вже досліджених, перевічених доказів з метою досягнення кінцевих висновків щодо законності, обґрунтованості оскаржуваного судового рішення [5, с.104].

Останньою заключною стадією апеляційного провадження є стадія винесення рішення по справі, яка регулюється нормами ст.ст. 198-209 КАСУ.

Винесення рішення по справі є складною процесуальною стадією, яка включає в себе такі елементи: 1) нараду суддів з розв'язанням усіх питань, які підлягають вирішенню; 2) прийняття судового рішення шляхом голосування; 3) складання тексту судового рішення, тобто оформлення висновків суду апеляційної інстанції у письмовій формі у вигляді постанови або ухвали та підписання судового рішення; 4) проголошення судового рішення. Послідовність і належність дотримання правил ухвалення судових рішень забезпечують порядок останнього і визначають його сутність як процесуальної діяльності суду [5, с.175].

Результатом діяльності суду апеляційної інстанції та оцінки його ефективності є правильне визначення висновку щодо законності (обґрунтованості) рішення суду першої інстанції, що оскаржується. Суд апеляційної інстанції здійснює судовий контроль по відношенню до місцевого суду. Виходячи з цього, він має широке коло повноважень, які дозволяють запобігати порушенню законів й інших актів та нормалізувати діяльність підконтрольних суб'єктів [6, с. 465].

За наслідками розгляду апеляційної скарги адміністративний суд апеляційної інстанції, відповідно до вимог ст.ст. 198-208 КАСУ, повинен прийняти судові рішення. У вищенаведених статтях КАСУ встановлено процесуальний порядок прийняття рішення адміністративним судом апеляційної інстанції, а також вимоги, що встановлені до судових рішень суду апеляційної інстанції.

Стаття 198 КАСУ передбачає повноваження адміністративного суду апеляційної інстанції за наслідками розгляду апеляційної скарги на постанову суду, а ст. 199 КАСУ визначає повноваження суду апеляційної інстанції за наслідками розгляду апеляційної скарги на ухвалу суду.

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто особливості процесуального перегляду судових рішень судом апеляційної інстанції в адміністративному судочинстві України. Визначено проблемні питання розгляду апеляційних скарг адміністративним судом апеляційної інстанції. Зроблено висновок, що перегляд судових рішень апеляційним судом є універсальним способом усунення судових помилок, оскільки в такий спосіб можуть бути виправлені будь-які помилки суду першої інстанції.

Таким чином, після розгляду апеляційної скарги, суд апеляційної інстанції приймає постанови та (або) постановляє ухвали. Ухвалення та проголошення судового рішення адміністративним судом апеляційної інстанції є самостійною стадією апеляційного провадження в адміністративному судочинстві, яка закінчує етап судового розгляду апеляційної скарги. Саме на цій стадії підводиться підсумок судового розгляду апеляційної скарги, остаточно вирішується питання законності та обґрунтованості судового рішення адміністративного суду першої інстанції, яке не набрало законної сили [4, с.174].

Завдяки реалізації своїх повноважень апеляційний суд забезпечує виправлення судових помилок, які є наслідками незаконності та необґрунтованості рішень суду першої інстанції [7, с.208].

Висновки

Проведене дослідження дає можливість охарактеризувати перегляд судових рішень апеляційним судом як універсальний спосіб усунення судових помилок. Універсальність полягає в тому, що: 1) у такий спосіб можуть бути виправлені будь-які помилки суду першої інстанції, на відміну від усунення судом першої інстанції власних помилок, яке може мати місце тільки у випадках, передбачених законом; 2) можуть бути усунені помилки щодо вирішення спору по суті. Крім того, у порівнянні із усуненням судових помилок судом першої інстанції апеляційний розгляд можна характеризувати як більш дієвий, тому що рішення апеляційного суду набирають законної сили одразу після їх проголошення, за винятком випадків, встановлених КАС України.

SUMMARY

In this article the peculiarities of Procedure judicial review by the court of appeal in administrative courts of Ukraine. Identified areas of consideration of appeals against administrative court of appeal. The conclusion is that review of judgments the Court of Appeal is a universal way to eliminate judicial errors, as in this way can be corrected any error the trial court.

Аналізуючи повноваження суду апеляційної інстанції, слід зазначити, що вони мають певні особливості, які обов'язково повинні враховуватися при розгляді справи апеляційним адміністративним судом, оскільки мета діяльності суду апеляційної інстанції – усунення суддівської помилки.

Література

1. Мінка Т.П. Апеляційне провадження в адміністративному судочинстві України: Монографія / Т. Мінка, М. Глуховець.. – Дніпропетровськ, 2015. – 196с.
2. Роженко Д.В. Підготовче провадження та його значення для судового розгляду адміністративної справи в порядку письмового провадження / Д.В. Роженко // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». Том 26 (65). — 2013. — № 2-1 (Ч. 2). — С. 92-99.
3. Узагальнення судової практики застосування апеляційними адміністративними судами впродовж 2013–першого півріччя 2014 років положень глави 1 розділу IV Кодексу адміністративного судочинства України. Вінницький апеляційний адміністративний суд. [Електронний ресурс]. Режим доступу до документа: www.vaas.gov.ua/files/jurisprudence/yzagalnenna/yzagalnennya_vaas/964_11_14_14.doc
4. Глуховець М. М. Апеляційне провадження в адміністративному судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Маріам Миколаївна Глуховець. – Дніпропетровськ, 2015. – 236 с.
5. Чернушенко Є.А. Апеляційне оскарження в цивільному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Є.А. Чернушенко. – Одеса, 2003. – 230 с.
6. Тихомиров, Ю. А. Административное право и процесс [Текст] : полный курс / Ю. А. Тихомиров. – Изд. 2-е, доп. и перераб. – М. : Изд-во М. Ю. Тихомирова, 2008. – 696 с.
7. Гусаров К. В. Інстанційний перегляд судових рішень у цивільному процесі: дис. док-ра юрид. наук: 12.00.03 / Костянтин Володимирович Гусаров. – Харків, 2011. – 431 с.